

S. ADELAJDA SIELEPIN CHR (Kraków)

PASCHALNY TRYPTYK CHRZEŚCIJAŃSKIEJ INICJACJI

Sakramenty, a zwłaszcza sakramenty chrześcijańskiej inicjacji, jako pochodzące od Chrystusa i przejawiające Jego wielorakie działanie, pozostają wobec siebie w ścisłej relacji i są od siebie wyraźnie uzależnione. Konstytucja apostołska Pawła VI o sakramencie bierzmowania stwierdza, że „wierni odrodzeni przez chrzest, zostają umocnieni przez sakrament bierzmowania i w Eucharystii otrzymują pokarm życia wiecznego. W ten sposób w coraz większym stopniu osiągną skarby życia Bożego”¹. Obrzęd chrześcijańskiej inicjacji dorosłych podaje teologiczne uzasadnienie przyjmowania tych trzech sakramentów łącznie w Wigilię Paschalną. Mianowicie liturgia przez to połączenie „podkreśla jedność misterium paschalnego, ścisły związek między posłannictwem Syna a udzieleniem Ducha Świętego oraz łączność sakramentów, w których na ochrzczonych zstępują wraz z Ojcem te dwie Osoby Boskie” (OICA 34)*.

Już w pierwszych wiekach chrześcijaństwa przestrzegano tej jedności sakramentów w imię ich teologicznej więzi i komplementarności. Dziś Kościół kontynuuje tę praktykę, podejmując na powrót drogę chrześcijańskiego wtajemniczenia w przypadku ludzi dorosłych –

* W tekście i przypisach zastosowano następujące skróty wydawnictw źródłowych:

KK – Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*.

KL – Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*.

MR – Missale Romanum, Typis Polyglottis Vaticanis 1970.

MRP – Mszał rzymski dla diecezji polskich, Poznań 1986.

OBP – *Ordo baptismi parvulorum*, Typis Polyglottis Vaticanis 1973.

OC – *Ordo confirmationis*, Typis Poliglottis Vaticanis 1971.

OICA – *Ordo initiationis christianae adultorum*, Typis Polyglottis Vaticanis 1972.

PG – *Patrologia Graeca*.

PL – *Patrologia Latina*.

PR – *Pontificale Romanum*, Typis Polyglottis Vaticanis 1971.

¹ Paweł VI, *Konstytucja apostołska o sakramencie bierzmowania*, [w:] *Obrzędy bierzmowania*, Katowice 1975, s. 9.

mówi o tym księga obrzędów chrześcijańskiej inicjacji² – a tradycja Kościoła Wschodniego praktykuje nieprzerwanie ten model wprowadzania ludzi do chrześcijaństwa, bez względu na ich wiek. Przedmiotem naszej refleksji będzie próba teologicznego uzasadnienia osobliwej jedności tych trzech sakramentów: chrztu, bierzmowania i Eucharystii, które ze względu na łączną funkcję od dawna noszą także nazwę „sakramenty konstytutywne”. Intencją moją jest ukazanie ich komplementarności w zbawczym działaniu wobec każdego człowieka. Pod tym kątem przyjrzyjmy się po kolei tym sakramentom.

CHRZEST

Chrzest, jako zapoczątkowanie nowego życia, jest w Ewangelii nazywany powtórny narodzeniem (J 3, 3). Rozumiemy przez to, że sakrament ten niejako przeprowadza człowieka przez granicę życia, a jest to życie wieczne. Jeśli mowa o narodzeniu, to mamy na myśli przeprowadzenie ze stanu niebytu w sensie nadprzyrodzonym do stanu istnienia w sferze łaski, „ze śmierci do życia” (por. Rz 6, 13). Chrzest stanowi zatem istotny przełom, czyli paschę: „Przez chrzest zanurzający nas w śmierć zostaliśmy razem z Nim pogrzebani po to, abyśmy i my wkroczyli w nowe życie – jak Chrystus powstał z martwych dzięki chwale Ojca” (Rz 6, 4). Pascha ta dotyczy dwu wymiarów: wiary i tożsamości człowieka.

Pascha wiary

Wiara człowieka przed decyzją przyjęcia chrztu ma najczęściej charakter apologetyczny i dotyczy zwykle tylko uznania za prawdę faktu istnienia Boga, o którym przekonuje się z refleksji nad otaczającym światem (por. Rz 1, 19–20) oraz z sądu sumienia (por. Rz 2, 14–15). Niemniej jednak to sam Bóg uprzedzająco działa (*praevenientia et pulsatio* – OICA 82) przez naturę na rozum i sumienie człowieka: „Bóg oświeca każdego człowieka przychodzącego na świat i przez dzieło stworzenia prowadzi go do poznania spraw niewidzialnych, aby nauczył się wielbić swojego Stwórcę” (OICA 76).

Wiara na tym poziomie nie jest jeszcze tą łaską, która pozwala odczytywać Objawienie. Dlatego kandydat do chrztu, kiedy przystępuje

² Zob. *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*, Katowice 1988.

do katechumenatu i zostaje przyjęty do Kościoła, pomimo że już jest wierzący, zaraz na wstępie prosi Kościół o łaskę wiary (OICA 75), gdyż źródłem dalszego poznawania Boga nie będzie już tylko natura stworzona, ale Boże Objawienie, w którym pozna dopiero prawdę o Chrystusie i odkupieniu. Przygotowanie do chrztu opiera się na tej właśnie łasce wiary, którą kandydat otrzymuje w specjalnym obrzędzie na wstępie drogi wtajemniczenia: „Wy poszliście za Jego światłem i dlatego obecnie otwiera się przed wami droga Ewangelii, abyście zakładając fundamenty nowego życia, uznali żywego Boga, który rzeczywiście przemawia do ludzi” (OICA 76).

Łaska wiary, którą człowiek otrzymuje od Boga za pośrednictwem Kościoła w liturgii, sprawia stopniowe dochodzenie człowieka do poznawania spraw niewidzialnych, a przede wszystkim do wchodzenia w osobową relację z Chrystusem, co jest cechą istotną i charakterystyczną chrześcijańskiego życia: „Postępując w światłości Chrystusa, zaufajcie Jego mądrości, a oddając Mu codziennie swoje życie, całym sercem w Niego wiercie. Taka jest droga wiary, którą Chrystus prowadzi was w miłości, abyście osiągnęli życie wieczne” (OICA 76).

Wiara w Boga Stworzyciela, opierająca się głównie na odczytywaniu Jego istnienia w oparciu o świat stworzony, widzialny, dojrzewa do wiary w Boga Odkupiciela, który daje odpowiedź na pytania dotyczące niedoskonałości naszej egzystencji. Uświadomienie sobie grzechu jako przyczyny zakłócenia stworzonego przez Boga porządku i pragnienie pojednania się z Bogiem przez Chrystusa otwiera człowieka na nową rzeczywistość, niewidzialną a realną, jaką jest życie wieczne, czyli poznanie Boga w Chrystusie (por. J 17, 3). Chodzi po prostu o to, by człowiek zauważył, że doskonałość stworzenia jest zaledwie cieniem sfery eschatologicznej, w której przebywa Bóg³. Kardynał Newman ujął to lapidarnie: „Świat widzialny jest narzędziem świata niewidzialnego, a równocześnie jego zasłoną”. Oznacza to, że łaska sakramentalna wiary przewyższa działanie otaczającego stworzenia⁴. Jest ona jednak o tyle skuteczna, o ile człowiek odrywa się od grzechu, czyli nawraca się i kieruje całym sercem ku Bogu. Grzech zaciemnia bowiem rozum i staje się przyczyną błędnego rozeznawania, nierozumnej „zamiany chwały niezniszczalnego Boga na podobny i obrazy śmiertelnego stworzenia” (Rz 1, 23).

³ „Jeśli nawet cień podziwiasz, to czym musi być rzecz, która rzuca ten cień?” (Św. Ambroży, *De mysteriis* 8, 49).

⁴ Por. Y. Congar, *Wiara i teologia*, [w:] *Tajemnica Boga*, t. 1, Poznań 1967, s. 9; F. Varillon, *Zarys doktryny katolickiej*, tłum. E. Krasnowolska, Warszawa 1972, s. 16–23.

Podsumowując – chrzest przyczynia się do przemiany i udoskonalenia wiary, która z filozoficznej przemienia się w chrześcijańską, a tylko taka wiara, która jest łaską, otwiera człowieka na prawdę o odkupieniu⁵ i o Bogu Trójjedynym i może być prawdziwym narzędziem w dalszym podążaniu za Bogiem, który objawia się w Chrystusie.

Pascha tożsamości

Dotyczy ona zmiany ontycznej, jaka zachodzi na chrzcie. Jest ona różnie formułowana w obrzędzie chrzcielny, który czerpie inspirację z Pisma Świętego. Są to następujące określenia:

- „powtórne narodzenie” (J 3, 3), „narodzenie z Boga” (J 1, 13), „narodzenie z wody i z Ducha” (J 3, 5); OICA 213, 215; 224; OBP 53 A, 56, 62;
- stawanie się „świątynią i mieszkaniem Ducha Świętego” (1 Kor 3, 16); OBP 49 A; OICA 113;
- „przyłgnięcie do Chrystusa” (OICA 213).

Każde z tych określeń definiujących chrzest wnosi istotne znaczenie do naszego ujęcia, to znaczy mówi o pewnym początku i otwarciu na kontynuację. „Narodzenie z wody i z Ducha” definitywnie wskazuje na początek, który ma przed sobą perspektywę dopełniającą – odtąd „życie w Duchu”. Przygotowanie człowieka, aby stał się świątynią Boga, nie jest jeszcze zamieszkaniem w niej Boga, ale stworzeniem dla Niego miejsca, jakim dotąd człowiek nie był ze względu na grzech pierworodny i niewystarczającą relację z Bogiem. Dopiero godność dziecka Bożego spełnia warunki świątyni dla Pana. Ostatnie podane wyżej określenie: „przyłgnięcie do Chrystusa” mogłoby wzbudzać skojarzenie kompletności skutków zbawczych chrztu, ponieważ kresem wtajemniczenia chrześcijańskiego i istotą zbawienia jest zjednoczenie z Bogiem. Jednak wnikliwsza analiza pozwala nam uniknąć tego nieporozumienia.

Użyty w modlitwie przed błogosławieństwem wody zwrot: „aby całym sercem złączyli się z Chrystusem” (OICA 213), w tekście łacińskim brzmi: *ut forti animo adhaereant Christo*. Interesujące nas słowo *adhaerere* zostało przetłumaczone jako „złączenie się” z Chrystusem, co naturalnie bardziej kojarzy się ze zjednoczeniem, czyli scalem i utożsamieniem się z Chrystusem, a co, jak wiemy, ma miejsce

⁵ Pierwsze zetknięcie człowieka z chrześcijaństwem i z Chrystusem w liturgii ma miejsce właśnie w tajemnicy Jego krzyża i Dobrej Nowiny o odkupieniu (OICA 85, 93).

dopiero i jedynie w Eucharystii: „Wy trwajcie we Mnie, a Ja w was” (J 15, 4). Natomiast czasownik *adhaerere* oznacza bardziej przylgnięcie jako bliskie zetknięcie, ale jeszcze niekoniecznie bycie jedno z tym, z którym to zetknięcie następuje. Może tu być mowa co najwyżej o naśladowaniu, co zresztą wynika z innych tekstów i wyraźnie przygotowującej do chrześcijaństwa roli chrztu. Wskazuje to na upodabnianie się do Chrystusa jako do wzoru i przez wiarę wejście na drogę naśladowania Tego, którego się poznaje z Ewangelii (OICA 93). Na tym polega owe „strzeżenie zaczątków wiary” (OICA 87), czyli podjęcie nowej zasady życia. Słowo to zatem wprowadza wyraźnie rozróżnienie między funkcjami chrztu i Eucharystii, uzasadniając ponownie ich następstwo.

Chrzcielna pascha wiary i tożsamości przygotowuje człowieka stopniowo i uprawnia do pełnego uczestnictwa w misterium paschalnym Chrystusa uobecnianym w Eucharystii. Dlatego ochrzczonym przysługuje prawo do komunii świętej. Niemniej jednak chrzest, chociaż jest bramą sakramentów i ich fundamentem, nie daje jeszcze w pełni skutecznego czerpania z darów Chrystusa i mężnej obrony życia Bożego w sobie oraz dawania świadectwa. Taką umiejętność przyjmowania i pojmowania Boga może dać jedynie ten, kto „przenika głębokości Boga samego” (1 Kor 2, 10), czyli Duch Paraklet. Dlatego potrzebne jest dopełniające działanie Boga, jakie ma miejsce w sakramencie bierzmowania.

BIERZMOWANIE

Bierzmowanie, jako sakrament sprawowany zgodnie z porządkiem wtajemniczenia pomiędzy chrztem a Eucharystią, ma niejako podwójną rolę w akcie stwarzania „nowego człowieka” Jedna to funkcja wobec chrztu – wydoskonalająca (*perficere*), a druga wobec Eucharystii – doprowadzająca do pełni, czyli „doprowadzanie do całej prawdy” (J 16, 13), jaką jest Chrystus obecny w Najświętszym Sakramencie. Zatrzymamy się na wyjaśnieniu obu tych funkcji.

Dopełnienie chrztu

Bierzmowanie zostało przez Tradycję nazwane znakiem, czyli sakramentem „dopełniającym”⁶ i „umacniającym”. Obrzęd bierzmowania

⁶ Por. E. B u l a n d a, *Spotkanie z trójosobowym Bogiem*, [w:] *Sakramenty Kościoła posoborowego*, Kraków 1970, s. 127; L. B o u y e r, *La vie de la liturgie*, Paris 1960, s. 172.

wyraża ten fakt terminami *perficere* i *confirmare* (OICA 229; OC 24). Polskie tłumaczenie mówi w tym miejscu o „upodobnieniu do Chrystusa”, przez co precyzuje, w jakim kierunku ma iść owo sakramentalne udoskonalenie:

Najmilsi, prosimy Boga Ojca wszechmogącego, aby łaskawie zesłał Ducha Świętego na tych nowo ochrzczonych. Niech Duch Święty u m o c n i ich swoimi obfitymi darami i przez swoje namaszczenie u p o d o b n i do Chrystusa, Syna Bożego⁷

Odrodzony „z wody i z Ducha” otrzymuje dary dopełniające dojrzałość ucznia Chrystusa⁸. Od pierwszych wieków chrześcijaństwa wiadomo było, że to „ponowne tchnienie Ducha Świętego” sprawia udoskonalenie i uaktywnienie tych energii, które zostały wszczepione w duszy na chrzcie⁹. Pseudo-Dionizy mówi, że udoskonalenie dotyczy tego daru, który człowiek otrzymuje w świętym narodzeniu z Boga, czyli daru otrzymanego na chrzcie świętym. Tradycja wschodnia różniła ten fakt wyraźnie, rozumiejąc chrzest jako duchowe narodzenie, a bierzmowanie jako sakrament duchowego postępu¹⁰.

Udoskonalenie życia duchowego jest przez Ojców przedstawione na dwa sposoby. W patrystyce jest mowa o obdarowaniu duszy przez Ducha Świętego nadzwyczajnymi darami, „duchowy znak” (*spiritale signaculum*)¹¹, które gwarantują duszy rozwój nie tylko według zwyczajnych cnót, ale pod kierunkiem Ducha Świętego¹². Cyryl Jerozolim-

⁷ *Oremus, dilectissimi, Deum Patrem omnipotentem, ut super hos neophytos Spiritum Sanctum benignus effundat, qui illos abundantia suorum confirmet donorum, et unctione sua Christi, Filii Dei, conformes perficiat* (OICA 229; OC 24); wyróżnienie graficzne pochodzi ode mnie.

⁸ Tradycja wykazuje, że w niektórych Kościołach, nawet w starożytności, nie ponawiano namaszczenia chrzcielnego przy bierzmowaniu lub też nie namaszczano przy chrzcie, opuszczając ten akt jednoznaczny i zachowując nierozzerwalność triady sakramentów inicjacji chrześcijańskiej; por. J. Kudasiwicz (red.), *Sakramenty chrześcijańskiego wtajemniczenia*, Warszawa 1981, s. 165.

⁹ Por. S. Dionysius Areopagita, *De ecclesiastica hierarchia*, IV (PG 1, 484 B-485 A); J. Daniélou, *L'entrée dans l'histoire du Salut*, Paris 1967, s. 135.

¹⁰ Por. P. Ewdokimov, *Prawosławie*, tłum. J. Klinger, Warszawa 1964, s. 310 n.

¹¹ Jest to wyrażenie metaforyczne. W rzymskiej nomenklaturze wojskowej znamię było dowodem złożenia przysięgi przez żołnierza, który odtąd nosił je w formie tatużu na ręce lub jako ołowiany znaczek zawieszony na szyi. W słownictwie chrześcijańskim używane było na określenie chrztu i wyznania wiary (Tertulian), darów Ducha Świętego (św. Cyprian), znaku krzyża, ceremonii liturgicznych, itp. Tu oznacza sakrament bierzmowania, udzielany po chrzcie świętym; por. J. Daniélou, *L'entrée...*, s. 130 n.

¹² Por. s. Ambrosius, *De mysteriis*, VII 42 (PL 16, 419–420).

ski prezentował inny nurt, wprowadzając pojęcie zmysłów duchowych¹³. Namaszczenie olejem krzyżma sprawia udoskonalenie duszy i jej zmysłów. W tradycji wschodniej krzyżmem namaszczano nie tylko głowę, lecz także czoło, uszy i nozdrza, chcąc wyrazić symbolem zmysłów zewnętrznych teologiczne znaczenie przemiany dotyczącej zmysłów duchowych¹⁴.

I tak *myron* w namaszczeniu czoła oznaczał podniesienie świadomości człowieka. Po chrzcie, który uwalniał od grzechu, krzyżmo usuwa wszelkie skutki grzechu, dlatego namaszczenie czoła oznaczało uwolnienie człowieka od wstydu odczuwanego przez pierwszego człowieka po popełnieniu grzechu i uświadomieniu sobie tej grzeszności wobec Boga, a na to miejsce daje zdolność widzenia (kontemplacji) chwały Bożej z odsłoniętą twarzą w prawdzie, ale jednak jeszcze jakby w zwierciadle (por. 1 Kor 13, 12; 2 Kor 3, 18), bo w eonie obecnym. Zdolność ta odnosi się więc do chwili obecnej, a nie do *visio beatifica*. Namaszczenie uszu oznacza wzbudzenie czujności słuchu wewnętrznego na odbieranie słowa Bożego i wrażliwości na Boskie misterium. I wreszcie namaszczenie nozdrzy, na które działa aromat olejku, zwraca uwagę na sakramentalne uzdolnienie do odbierania woni Chrystusa, na spostrzeganie i odkrywanie Jego obecności¹⁵. Według św. Cyryla istniała też tradycja namaszczania piersi, czyli „serca”, centrum ataków szatana, aby przez przejście Ducha Chrystusa był w nim zawsze obecny ze swoją Boską mocą zmartwychwstania¹⁶.

Interesujący jest fakt, że podobny obrzęd ma miejsce w sakramencie chrztu dorosłych, z tym tylko, że dotyczy naznaczenia narządów zmysłów krzyżem. W tym sakramencie naznaczenie krzyżem oznacza odkupienie przez Chrystusa całego człowieka, w sakramencie bierzmowania natomiast Bóg daje swego Ducha, który przychodzi z misją dopełniającą. Mianowicie tym razem przez namaszczenie pobudza niejako te sprawności, które na chrzcie zostały przeznaczone dla „życia według Ducha”. Podobna struktura obrzędu wskazuje na niezwykle sprzężenie obu sakramentów, a dopełniająca rola bierzmowania i namaszczenia wyłania się jeszcze wyraźniej. Jest to po prostu ciągłość dzieła duchowej odnowy.

Człowiek odrodzony na chrzcie otrzymuje zdolność życia jako ten, który narodził się „z wody i z Ducha”, przez co staje się uczestnikiem

¹³ Doktryna o zmysłach duchowych jest znana w mistyce wschodniej od Orygenesusa.

¹⁴ Por. J. Daniélou, *L'entrée...*, s. 136; s. Cyrillus Hierosolymitanus, *Catecheses mystagogicae*, 3 (PG 33, 1092).

¹⁵ Por. tamże.

¹⁶ Por. obrzęd naznaczenia analogicznych miejsc krzyżem (OICA 85).

misji Chrystusa namaszczonego Duchem Świętym (por. Dz 10, 38). Podobne namaszczenie, jakie otrzymał Jezus, staje się udziałem ochrzczonego i pozwala rozpocząć życie ucznia Chrystusa i włączyć się w działanie uwielbionego Kyriosa i upodabniania własnego sposobu życia do sposobu życia zgodnie z Ewangelią.

Dwa sakramenty inicjacji – chrzest i bierzmowanie – łączą w sobie, pomimo własnej specyfiki, wspólne zadanie: doprowadzić człowieka do pełni w Bogu¹⁷. Podobnie jak w Starym Testamencie po obmyciu wodami potopu gołąb przynosi gałązkę oliwną, tak analogicznie typ ten znajduje swój antytyp w wymiarze Kościoła, kiedy po chrzcie dokonuje się namaszczenie Duchem Świętym¹⁸ i ukierunkowanie na Chrystusa. Przez chrzest człowiek zostaje powołany, a przez bierzmowanie zostaje posłany: otrzymuje misję i moc do jej wypełnienia¹⁹. Dopelniająca rola bierzmowania polega na wzmocnieniu życia nadprzyrodzonego otrzymanego na chrzcie²⁰. Chrzest Chrystusowy, który Ewangelia określa jako chrzest „z wody i z Ducha” (J 1, 33; 3, 5), jest lapidarnym ujęciem teologicznej więzi dwu sakramentów wtajemniczenia. Chrzest daje obietnicę i predyspozycje do zbawienia, natomiast bierzmowanie zapoczątkowuje to zbawcze dzieło w człowieku, podobnie jak wydarzenie Pięćdziesiątnicy wobec Kościoła, złożonego wtedy jeszcze tylko z Maryi i Apostołów²¹.

Obydwa te wydarzenia: Paschę i Zesłanie Ducha Świętego, trzeba traktować nierozzerwalnie, podobnie jak Syn i Duch Święty są nierozdzielni zarówno w immanentnym swoim życiu Bożym, jak i w swoim zbawczym działaniu²². Prawdę tę wyraził św. Ireneusz w zdaniu: „Ojciec działa dwoma rękoma: Syna i Ducha”²³. Osoby te mają jednak swoją odrębność i Duch Święty nie jest jedynie przedłużeniem funkcji Syna, ale – jak mówi Ewangelia – „innym Parakletem” (J 14, 16)²⁴, który mając swoją ekonomię zbawienia, wraz z ekonomią Syna tworzy jedną ekonomię Boga Ojca²⁵. Bibliści określają relację Chrystusa

¹⁷ Por. W. Hryniewicz, *Nasza pascha z Chrystusem*, Lublin 1977, s. 313.

¹⁸ Modlitwa konsekracji krzyżma; por. także D. B. Botte, *Le vocabulaire ancien de la confirmation*, „La maison Dieu”, 1958 nr 58, s. 15–18; K. J. Becker, *Le don de la Confirmation*, „La maison Dieu” 1986, nr 168, s. 25–28; J. Daniélou, *Bible et liturgie*, Paris 1958, s. 164.

¹⁹ Por. R. Coffy, *Le sens de la confirmation dans la vie du chrétien*, „La maison Dieu” 1980, nr 142, s. 30.

²⁰ Por. J.-J. von Allmen, *Prophétisme sacramentel*, Paris 1964, s. 156.

²¹ Tamże.

²² Por. W. Hryniewicz, *Chrystus nasza pascha...*, s. 372.

²³ S. Irenaeus, *Adversus haereses*, IV praef. (PG 57, 975).

²⁴ καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν (J 14, 16).

²⁵ W. Lossky, *Teologia mistyczna Kościoła Wschodniego*, tłum. M. Sczaniecka, Warszawa 1989, s. 131–169.

i Ducha Świętego zasadą następstwa dwóch postaci o podobnych misjach, albo występujących w różnych rolach jednej misji (tzw. *tandem relationship*)²⁶. Reguła taka funkcjonowała już w Starym Testamencie, np. Mojżesz – Jozue, Elias – Elizeusz. Są one jednak tylko typem, uproszczonym zarysem relacji między Jezusem a Parakletem, która wykracza daleko poza tę zasadę.

Zesłanie Ducha wskazuje, czym rzeczywiście było i do czego zmierzano Jego przejście ze śmierci do życia. Pięćdziesiątnica jest tym aktem Bożym, który wynosi całe Paschalne misterium na płaszczyznę wiecznie trwającego „teraz”, a Duch aktualizuje i urzeczywistnia w osobach ludzkich to, co raz na zawsze i prototypicznie dokonał Chrystus dla naszego zbawienia w misterium Paschy.

W pierwotnym Kościele chrzest i bierzmowanie składały się razem na obrzęd wtajemniczenia w misterium Kościoła, a tym samym wszczęcia w misterium Chrystusowe. Bierzmowanie było uważane za obrzęd dopełniający tego wtajemniczenia²⁷. Od najdawniejszych czasów o chrzcie myślano w związku ze śmiercią i zmartwychwstaniem Chrystusa, a o bierzmowaniu w związku z tajemnicą zesłania Ducha Świętego. Oba te elementy chrześcijańskiego wtajemniczenia wyraźnie są związane z tymi dwiema podstawowymi tajemnicami życia Chrystusa. Oznacza to, że wszczęcie w sakramentalną wspólnotę kościelną misterium Paschy i Zesłania Ducha Świętego dokonuje się w dwóch etapach: przez sprawowanie sakramentów chrztu i bierzmowania. Pomimo że sakramenty te różnią się od siebie, podobnie jak różne są tajemnice Chrystusa, które są w sakramentach uobecnianie, to jednak razem wyrażają jedno misterium Chrystusa. Stąd oba te sakramenty stanowią organiczną całość.

Doprowadzanie do Eucharystii

Pseudo-Dionizy określa bierzmowanie jako sakrament τελειωτήν (Hbr 12, 2), czyli można by to przetłumaczyć: prowadzący do kresu, ku pełni (*telos*)²⁸, „dokonawca”²⁹. Ten aspekt wyraża rolę Ducha Świętego,

²⁶ R. E. Brown, *The Paraclete in the Fourth Gospel*, „New Testament Studies” 1967, nr 12, s. 120; por. A. Jankowski, *Duch Dokonawca*, Kraków 1998, s. 107.

²⁷ Por. E. Schillebeeckx, *Chrystus sakrament spotkania z Bogiem*, tłum. A. Zuberbier, Kraków 1966, s. 182.

²⁸ Por. J. Daniélou, *Bible...*, s. 172.

²⁹ Na temat tej funkcji Ducha Świętego wraz z neologizmem „Dokonawca” zob.: A. Jankowski, *Duch Dokonawca...*

który kieruje udoskonalonego w bierzmowaniu człowieka na Osobę Chrystusa obecnego w Eucharystii. Duch Paraklet pełni zatem w bierzmowaniu rolę pouczającą i doprowadzającą (J 16, 13). Jego rola sprowadza się do przygotowywania, zwłaszcza ochrzczonego, do Prawdy, jaką jest Chrystus. Idąc za terminem biblijnym określającym przytoczoną czynność Ducha, można nazwać tę rolę przewodzeniem i ukierunkowywaniem w drodze na jej kres, na samego Kyriosa uobecnianego w tym eonie w Eucharystii. Dotyczy to oświecenia wiary i ukierunkowania woli ochrzczonego, analogicznie do chrzcielnej paschy wiary i tożsamości.

Jan Paweł II w swojej encyklice o Duchu Świętym ujmuje to zadanie w sensie wpływu na wiarę, która właściwie wprowadza człowieka w Rzeczywistość objawionej Tajemnicy, a zatem „doprowadzanie do całej prawdy” dokonuje się w wierze i poprzez wiarę, co jest dziełem Ducha Prawdy i owocem Jego działania w człowieku³⁰. Aktualizacja i wtajemniczające działanie Ducha w sakramencie bierzmowania jest widoczne szczególnie w namaszczeniu krzyżmem. Duch w tym akcie liturgicznym udoskonalą to wszystko, co zostało ukonstytuowane na chrzcie i umacnia tak, że „nowy człowiek” przystosowuje się do uczestnictwa w pełni misterium odkupienia, jakie uobecnia się w Eucharystii.

Namaszczenie pochrzcielne w sakramencie bierzmowania oznacza akt upodobnienia człowieka do Chrystusa (OICA 229; OC 24). To upodabnianie dokonuje się przez poznanie Chrystusa, a więc udział w Jego życiu (*gnosis*, a nie *theoria*). W namaszczeniu Duch Paraklet dokonuje swoistej przemiany na dotychczasowym poznaniu-wierze ochrzczonego. Wiara bowiem pozwala uznać Objawienie za prawdę, natomiast Duch Święty sprawia przemianę wiary w poznanie, *gnosis*, a zatem nie tylko uznanie za prawdę, ale duchowe rozumienie tej prawdy. Rola pouczająca Ducha (por. J 14, 26; 16, 13) jest taką ingerencją Ducha Dokonawcy, że wiara staje się prawdziwą mądrością. Jej treść jest przeniknięta nauką Chrystusa interpretowaną przez Ducha Prawdy, który zna „głębokości Boga samego” (por. 1 Kor 2, 10).

Mądrościowy wymiar namaszczenia w sakramencie bierzmowania ukazuje modlitwa kolekty z mszy św. przy udzielaniu bierzmowania:

Boże, nasz Ojczy, niech Pocieszyciel, Duch Święty, który pochodzi od Ciebie, oświeci nasze umysły i doprowadzi nas do pełnej prawdy, zgodnie z obietnicą Twojego Syna³¹.

³⁰ Por. I o a n n e s P a u l u s P P. I I, *Encyklica „Dominum et Vivificantem*, 6.

³¹ MR 738 (= MRP 71).

Pociągnięcie do Boga przez poznanie jest darem Chrystusa w Duchu Świętym, w celu przygotowania na spotkanie z Bogiem w Eucharystii. Uczestnictwo w mądrości Boga dzięki Duchowi Świętemu upodabnia człowieka do Chrystusa, bo pozwala lepiej rozumieć i każe jeszcze wierniej naśladować Odkupiciela w Jego paschalnym czynie i doprowadza do Jego osoby w Eucharystii, gdzie się On i Jego dzieło zbawcze uobecnia³².

Dzięki namaszczeniu pochrzcielny człowiek odrodzony przez wodę chrzcielną może zbliżyć się do uczestnictwa w eschatologicznej rzeczywistości zbawionych³³. Krzyżmo, *myron*, jest mieszaniną olejku, balsamu i aromatu w odróżnieniu od oleju katechumenów, który nie zawiera ani balsamu, ani pachnideł. Tak więc istotnym składnikiem symbolu jest zapach³⁴. Jest on symbolem Chrystusa w takiej mierze, w jakiej dusza przyjęła Go na chrzcie. Pseudo-Dionizy twierdził, że ten nadprzyrodzony aromat symbolizuje woń Chrystusa i promienianie Jego Bóstwa, a namaszczenie zmysłów tą wonią oznacza przygotowanie do uczestnictwa w chwale Boga.

Temat nadprzyrodzonej woni podejmuje św. Grzegorz z Nyssy, sugerując w tym miejscu motyw z *Pieśni nad pieśniami*, w której jest mowa o woni przyciągającej do oblubieńca (Pnp 1, 3). Tym oblubieńcem jest Bóg, Chrystus, a wonią Duch Święty, który przyciąga do źródła, do samego Oblubieńca, który jest obecny w Eucharystii³⁵. Namaszczenie bierzmowania nie jest jeszcze wprowadzeniem do pełni więzi z Bogiem, ale pewnym skutkiem działania mocy Boga, który uaktywnia i kieruje zmysły człowieka ku Bogu i Jego chwale objawianej w dziele zbawczym.

Jest jeszcze jeden aspekt tego zagadnienia. Przez namaszczenie krzyżmem człowiek staje się uczestnikiem całej rzeczywistości tego namaszczenia. Zapach, jako pochodny od namaszczenia, daje bierzmowanemu udział w tej mocy, w którą wierzy, wyznając w Chrystusie Boga. Modlitwa poświęcenia krzyżma wyraża kilka wątków na temat znaczenia woni krzyżma. Po pierwsze, wonny olej, którym ochrzczeni są namaszczani na zewnątrz, wskazuje na namaszczenie wewnętrzne.

³² Por. J. R. Villalon, *Sacraments dans L'Esprit*, Paris 1977, s. 398–407; s. Ambrosius, *De sacramentis*, III 8 (PL 16, 453).

³³ [...] *ut sit his, qui renati fuerint ex aqua et Spiritu Sancto chrisma salutis, eosque aeternae vitae participes et caelestis gloriae facias esse consortes* (Ge V 388).

³⁴ Por. Eusebius, *Demonstrationis evangelicae liber IV* 15 (PG 14, 157); J. Daniélou, *L'entrée...*, s. 18; tenże, *Bible...*, s. 167;

³⁵ Por. Gregorius Nyssenus, *Homilia I: In Cantica Canticorum* (PG 44, 783).

Namaszczenie to czyni z człowieka ochrzczonego świątynią Boga w pełni przygotowaną na Jego przyjęcie. Upodobnienie do Chrystusa w Jego misjach: pasterskiej, prorockiej i kapłańskiej³⁶, które dokonuje się w bierzmowaniu, wynika z oświecenia rozumu i obdarowania mocą Boga w celu rzeczywistego naśladowania Chrystusa, a przez to dojrzałego zbliżenia się do Chrystusa w Eucharystii.

Krzyżmo symbolizuje radość z poznania Boga i zetknięcia się z Jego łaską, która otwiera dostęp do Osoby Boga. Podobnie jak po rozmowie z Bogiem i pouczeniu przez Boga oblicze Mojżesza jaśniało, tak też po namaszczeniu olejem krzyżma twarze bierzmowanych mają jaśnieć radością i pokojem (por. 2 Kor 3, 7–8.18). Modlitwa konsekracji krzyżma mówi:

Już Dawid powiedział w pieśni, że namaszczenie olejem rozweseli nasze oblicza [...] namaszczenie tym olejem sprawia, że nasze twarze jaśnieją radością i pokojem³⁷.

Zdolności duchowe otrzymane w bierzmowaniu pozwalają poznać drogę i cel, którego doświadczenie będzie na końcu czasów, a w zadatku w Eucharystii. Bierzmowanie przyczynia się do wzrostu otwartości i umiejętności przyjmowania życia Bożego i rozumienia Bożej woli.

Rola Ducha Parakleta przejawia się nie tylko w wymiarze naśladowania Chrystusa i spełniania przykazań Bożych, czy też rozumienia Jego nauki, ale również w kulcie, gdy wydarzenia Chrystusa uobecniają się w sposób sakramentalny³⁸. Duch Dokonawca jest Promotorem nowego kultu i jako „Duch łaski” (Hbr 10, 29) szafarzem dóbr zbawczych. Przybliżanie Boga przez Ducha polega na tym, że odsłania On plan Ojca, by możliwość dojścia do jego rzeczywistości stała się dostępną w sposób sakramentalny dla każdego i doprowadziła do pełnego uczestnictwa w życiu Boga. Nowotestamentalne „wylanie Ducha” (por. J1 3, 1–2; Rz 5, 5) przede wszystkim przyczynia się do otrzymania mocy doprowadzającej do poznania i wyznania Chrystusa oraz przygotowuje do spotkania z Jego Osobą w sposób realny i osobowy w Eucharystii. Ostatecznym darem Ducha jest Jezus Chrystus. W sakramencie bierzmowania zostaje udzielone dopiero znamię tego daru. Duch Święty sam przygotowuje człowieka na przyjęcie Odkupiciela.

Duch Święty poprzez łaskę bierzmowania ma pomóc głębiej zrozumieć tajemnicę Eucharystii, w której wiadomo, że uobecnia się Pas-

³⁶ Por. J. Daniéλου, *Bible...*, s. 162.

³⁷ *Consecratio chrismatis*, PR 13, 14 (= MRP 123).

³⁸ Por. Ioannes Paulus P.P. II, *Encyclica „Dominum et Vivificantem”*, 64.

cha Chrystusa i nasza. Jest to najważniejsza prawda naszego życia, dlatego Duch Prawdy może nas do niej skutecznie doprowadzić. Mówi o tym sama liturgia:

Panie, nasz Boże, spraw, aby zgodnie z obietnicą Twojego Syna, Duch Święty dał nam głębiej zrozumieć tajemnicę Eucharystii, i doprowadził nas do całej prawdy³⁹.

W imię tego faktu człowiek bierzmowany jest lepiej przygotowany na przyjęcie Chrystusa i uczestnictwo w Jego misterium niż tylko ochrzczony, pomimo że ten ostatni ma do tego pełne prawo. Chodzi tu jednak nie tylko o prawo, lecz o sposób skorzystania z tego prawa. Są to uwarunkowania obiektywne, niezależne od naszej osobistej dyspozycji.

Podsumowując, można stwierdzić, że bierzmowanie wprowadza człowieka ochrzczonego w dalszy stopień wtajemniczenia w misterium zbawienia przez udoskonalenie wiary, czyniąc z niej zdolność poznania w Duchu (*epignosis*) i ukierunkowuje wolę i zmysły wewnętrzne na Chrystusa, który sam jest pełnią prawdy i uobecnia się w Eucharystii. Misterium Paschy i Pięćdziesiątnicy stanowią jedno misterium, w którym można wyodrębnić dwa akty Bożego działania: odkupienie i uświęcenie. Eucharystia jest syntezą tych dwóch aspektów urzeczywistnianych w sakramentach chrztu i bierzmowania.

Na linii eschatologicznego *continnum* pojawia się motyw świątyni, który w liturgii bierzmowania występuje jako dalszy etap przygotowywania świątyni stworzonej na chrzcie do przyjęcia Boga, który zamieszka w niej realnie i osobowo dopiero w Eucharystii.

EUCHARYSTIA

W triadzie sakramentów inicjacji chrześcijańskiej kluczowe, niejako docelowe miejsce przypada Eucharystii⁴⁰. W kanonie liturgii eucharystycznej, w której neofici uczestniczą po raz pierwszy w pełni, wymienia się ich jako tych, którzy osiągnęli już kres wtajemnicze-

³⁹ Modlitwa nad darami z niedzieli Zesłania Ducha Świętego (MR 313 = MRP 240).

⁴⁰ Por. KL 10; KK 11; OICA 232–234; A. Żurek, *Liturgia eucharystyczna jako sakramentalne uczestnictwo w liturgii niebiańskiej*, [w:] W. Myszo, E. Stanuła (red.), *Pokarm nieśmiertelności. Eucharystia w życiu pierwszych chrześcijan*, Katowice 1987, s. 213; A. G. Martimort, *L'Église en prière. T. 3: Les sacrements*, Tournai 1984, s. 108–109.

nia⁴¹. W liturgii starożytnej, jak podaje Tradycja⁴², zaraz po ceremonii chrztu następowała Eucharystia ze względu na ich ścisły związek. Przede wszystkim związek ten dostrzegano w jedności paschalnego misterium, którego skutkiem jest chrzest i które uobecnia się we mszy świętej. Chrzest otwiera drogę do życia wiecznego, czyli do prawdziwej Ziemi Obiecanej, którą dzięki Eucharystii osiągamy w zadatku już w życiu doczesnym, a której symbolem jest mleko i miód, podawane neofitom po wigilii paschalnej, jak dowiadujemy się ze źródeł starożytnych⁴³. Można by powiedzieć, że chrzest i Eucharystia stanowią sakrament paschalny⁴⁴. Chrzest jest początkiem tego, czego Eucharystia jest sakramentalnym dopełnieniem⁴⁵. Chrzest uzdalnia człowieka do korzystania z wszystkich dóbr zbawczych, które w Chrystusie uobecniają się w zadatku liturgii eucharystycznej. Trzy omawiane przez nas sakramenty układają się na linii dynamicznego *continuum*, w ramach którego człowiek stopniowo osiąga pełnię bliskości z Bogiem, jaka przewidziana jest na drodze sakramentów. Aby jeszcze potwierdzić łączność tych sakramentów od strony Eucharystii, należałoby się przyjrzeć tym aspektom Eucharystii, które stanowią wyraźne rozwinięcie oczekiwań, wyrażonych w sakramentach chrztu i bierzmowania, a ponadto jej wyższość w stosunku do nich, którą uzasadnia bezpośrednie odniesienie się do wymiaru ściśle eschatologicznego.

Eucharystia jako liturgiczne spełnienie

W pierwszych dwóch sakramentach chrześcijańskiej inicjacji otwiera się pewne nadprzyrodzone oczekiwanie spełnienia w Eucharystii. Sakrament chrztu otwiera wiarę na prawdę o Chrystusie i od-

⁴¹ Por. 1. modlitwa eucharystyczna, msza w Wigilię Paschalną, MR 733 (= MRP 307*).

⁴² Por. *Traditio apostolica* 21; s. Ambrosius, *De mysteriis*, VIII 43 (PL 16, 403); tenże, *De sacramentis*, V 21 (PL 16, 443).

⁴³ Por. *Traditio apostolica* 21; A. Stenzel, *Die Taufe*, Innsbruck 1958, s. 74, 129.

⁴⁴ Por. A. Jankowski, *Eschatologia biblijna Nowego Testamentu*, Kraków 1987, s. 250; E. Schillebeeckx, *Chrystus...*, s. 70; J.-M. R. Tillard, *L'Eucharistie Pâque de l'Église*, Paris 1964, s. 127; A. Gerken, *Teologia Eucharystii*, tłum. S. Szczyrbowski, Warszawa 1977, s. 27–38.

⁴⁵ Przykładem tego może być modlitwa nad darami z mszy pogrzebowej: *Wszchemogący i miłosierny Boże, Ty przez sakrament chrztu oczyścisz Twojego sługę N. z grzechu pierworodnego; obmyj go z własnych grzechów w Krwi Chrystusa, którą składamy w eucharystycznej Ofierze, i obdarz go pełnym przebaczeniem* (MR 859 = MRP 208); por. KL 10; J. Pinski, *Die Sacramentale Welt*, Freiburg 1938, s. 61–64; F.-X. Durrwell, *La Résurrection de Jésus mystère de salut*, Paris 1954, s. 381.

kupieniu, która realnie ma się uobecnić w swojej szczytowej formie zjednoczenia z Nim w Eucharystii. Ponadto nowa godność człowieka ustanowiona na chrzcie jest zaledwie przygotowaniem do osobowego zjednoczenia z trzykroć Świętym Bogiem. Eucharystia zapewnia realizację tych oczekiwań w sensie realnym, ale jeszcze ze względu na ludzkie doczesne ograniczenia niepełnym. Z tego względu pełnia darów zbawczych aktualizowana w Eucharystii jest dla nas dostępna w zadatku.

Pomocne w zrozumieniu tego faktu są określenia pojawiające się w liturgii eucharystycznej. Należą do nich: *pignus*, *praemium* i *primittiae*, które teologia biblijna umieszcza na styku doczesności i wieczności, w obszarze przenikania się wzajemnego obu eonów⁴⁶. Słowa te odnoszą się do takich rzeczywistości, jak: tajemnice niebiańskie (*pignus caelestis arcani*)⁴⁷, zbawienie i odkupienie (*pignus salutis/redemptionis*)⁴⁸, nieśmiertelność (*pignus immortalitatis*)⁴⁹. Wszystkie z tych darów wiecznych możemy doświadczać pod względem jakościowym, natomiast ich pełnia przekracza nieskończenie aktualną pełnię naszej percepcji, która jest jednak w ogóle możliwa dzięki sakramentowi chrztu, który nas rodzi dla Boga i uprawnia do zbawczego dialogu i życia z Nim.

Rozwój naszego uczestnictwa w misterium Chrystusa i Kościoła dzięki wglądowi przez wiarę oświeconą Duchem Świętym (*epignosis*) umożliwia sakrament bierzmowania. To między innymi, obok chrztu, ten sakrament jest odpowiedzialny za przygotowanie „miejsca” w świątyni osoby ludzkiej, ukonstytuowanej na chrzcie. Duch Święty jest sprawcą „wyczekiwania”⁵⁰ na zamieszkanie tej świątyni „nie ludzką ręką uczynionej” przez Boga, co właśnie następuje w Eucharystii. Innymi słowy, doprowadzająca rola Ducha Dokonawcy kończy się zasadniczo w tym sakramencie obecności Boga. W Eucharystii ochrzczony dostępuje ukoronowania swojej godności dziecka Bożego przez zjednoczenie z Chrystusem, gdyż Eucharystia urzeczywistnia przede wszystkim aspekt komunii z Osobą Boga, co jest podstawą bycia współdziedzicem (*coheredes*)⁵¹ z Chrystusem.

⁴⁶ Por. A. Janowski, *Eschatologia biblijna...*, s. 249; tenże, *Duch Dokonawca...*, s. 80–88; *Sens trzech przerośni Pawłowych: „pierwsze dary” – „zadatek” – „pieczętowanie”* (Rz 8, 23; 2 Kor 1, 22; 5, 5; Ef 1, 14 n; 4, 30), „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1971 nr 4, s. 23–37.

⁴⁷ Modlitwa po komunii, 3. niedziela wielkiego postu (MR 202 = MRP 83).

⁴⁸ Modlitwa po komunii, 4. niedziela adwentu (MR 132 = MRP 22); Modlitwa po komunii, 7. niedziela zwykła (MR 346 = MRP 248).

⁴⁹ Modlitwa po komunii, środa 2. tygodnia wielkiego postu (MR 196 = MRP 78).

⁵⁰ „Duch i Oblubienica mówią: *Przyjdź*” (Ap 22, 17).

⁵¹ Modlitwa po komunii, 26. niedziela zwykła (MR 365 = MRP 267).

Eucharystia jako ostatni typ uczty mesjańskiej

Jako ostatni z sakramentów inicjacji, konstytuujących chrześcijanina, Eucharystia jest niejako ostatnią instancją obecności Boga na ziemi i jednocześnie stanowi zapowiedź (*praefigurat*)⁵² i ukierunkowanie na pełnię królestwa zbawionych. Funkcjonuje jako typ uczty niebiańskiej, która jest obrazem pełni szczęścia z Bogiem w chwale. Ze względu na to, że Eucharystia jest rzeczywistością Nowego Testamentu, jest tym samym ostatnim typem uczty eschatologicznej i zarazem stanu szczęścia z Bogiem, którego wypełnienie, czyli antytyp będzie mieć miejsce po ostatecznej paruzji. Ta ranga Eucharystii stanowi o jej wyższości i zarazem pozycji kresu chrześcijańskiej drogi wtajemniczenia.

Eucharystia jako sakrament aktualizujący zjednoczenie z Bogiem daje jej uczestnikom udział w zbawczych dobrach wiecznych w formie zadatku, co świadczy o doskonałości nadprzyrodzonej tego sakramentu. Dobra wynikające ze zjednoczenia z Bogiem, które wymienia formularz mszalny, są następujące: życie w blasku prawdy (*in splendore veritatis*)⁵³, czyli udział w mądrości Boga, udział w życiu Chrystusa⁵⁴ dzięki zjednoczeniu z Nim, życie wieczne⁵⁵, pokój Chrystusa⁵⁶, pełnia zbawienia⁵⁷ w zadatku.

Jako sakrament ukierunkowujący na cel eschatologiczny Eucharystia w swojej liturgii także werbalnie wskazuje na dynamikę tego procesu w słowach: *transitio, transire, perducere* oraz w formie celowego *koniunctiwu* czasowników, odnoszących się do faktu uczestnictwa w eonie ściśle eschatologicznym, do których należą: *recipient beatitudinem*⁵⁸, *glorietur*⁵⁹. Liturgia uroczystości Wszystkich Świętych

⁵² Modlitwa po komunii, Uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Pańskiej (MR 377 = MRP 278).

⁵³ Kolekta, 13. niedziela zwykła (MR 352 = MRP 254).

⁵⁴ Modlitwa po komunii, 20. niedziela zwykła: *Per haec sacramenta [...] Christi participes effecti* (MR 359 = MRP 261).

⁵⁵ Modlitwa po komunii, 2. niedziela wielkiego postu: [...] *quod in terra positos, iam caelestium praestas esse participes* (MR 193 = MRP 76).

⁵⁶ Kolekta z mszy o Matce Bożej Królowej (31 maja): [...] *ut [...] pacem in praesenti et gloriam in futuro consequi mereamur* (MR, MRP 180*).

⁵⁷ Modlitwa po komunii, piątek 3. tygodnia wielkiego postu: *plena redemptio* (MR 206 = MRP 88).

⁵⁸ Modlitwa po komunii z mszy za zmarłych krewnych, przyjaciół i dobroczyńców (MR 882 = MRP 238).

⁵⁹ Modlitwa po komunii z mszy w rocznicę śmierci w okresie wielkanocnym (MR 860 = MRP 212).

przybliża tę prawdę, stawiając Eucharystię w roli przesła między tymczasowym stanem egzystencji ziemskiej a ucztą eschatologiczną w Królestwie zbawionych. Modlitwa brzmi następująco:

Boże, tylko Ty jesteś święty i Ciebie wielbimy jako jedyne źródło świętości wszystkich zbawionych, spraw, abyśmy z pomocą Twojej łaski osiągnęli pełnię miłości i od Uczty eucharystycznej, która nas podtrzymuje w ziemskiej pielgrzymce, mogli przejść na ucztę w niebieskiej ojczyźnie⁶⁰.

Św. Jan Ewangelista, nawiązując do motywów starotestamentalnych, traktuje Eucharystię jako nową mannę podtrzymującą życie wieczne w człowieku, który zmierza do pełni zmartwychwstania (por. J 6, 30–32, 49; 6, 27; 6, 58). Trafnym ujęciem Eucharystii w omawianym aspekcie jest określenie św. Tomasza z Akwinu, który nazwał Chleb eucharystyczny pokarmem pielgrzymów: „*Ecce panis angelorum, factus panis viatorum*”. Eucharystia funkcjonuje jako ustawiczny wiatyk (*panis viatorum*) na drodze ku pełni. Wyraża się w tej charakterystyce prawda, że Eucharystia nie zatrzymuje się na rzeczywistości sakramentalnej, lecz wskazuje na ostatni już antytyp wszystkich znaków i zapowiedzi Starego Testamentu i Kościoła. Wynika z tego, że Eucharystia umożliwia człowiekowi uczestnictwo w konkretnych dobrach zbawczych, do których chrzest daje tylko prawo, a bierzmowanie uzdalnia.

* * *

Powyższa analiza komplementarnej roli sakramentów chrztu, bierzmowania i Eucharystii uprawnia do wysnucia pewnych wniosków. Po pierwsze trzeba zaznaczyć, że poprzez sakramenty Bóg ogarnia człowieka łaską odkupienia. Proces ten zapoczątkowują sakramenty chrześcijańskiej inicjacji, w których poszczególne Osoby Trójcy spełniają właściwe sobie zbawcze funkcje wobec człowieka. Stąd sakramenty te stanowią dynamiczne *continuum*. W sakramencie chrztu Bóg swoją mocą dokonuje paschalnego przełomu w dziedzinie wiary i tożsamości, co dopuszcza człowieka do dalszego zbawczego kontaktu z Nim samym. Bierzmowanie wprowadza ochrzczonego w kolejny stopień wtajemniczenia, głównie dzięki działalności Ducha Świętego, który przez wyposażenie w sprawności duchowe ukierunkowuje i doprowadza człowieka do Osoby Chrystusa obecnego w Eu-

⁶⁰ Modlitwa po komunii, uroczystość Wszystkich Świętych (MR 634 = MRP 222).

charystii. Ta natomiast najpełniej przybliża do rzeczywistości wiecznej, z tym jednak, że tylko w zadatku (*in pignore*). Tym samym jest dynamiczną aktualizacją *eschatonu*, gdyż dając zadatek, ukierunkowuje na Kres i jest typem pełni szczęścia zbawionych, lecz typem o charakterze pierwocin (*primitiae*), a więc na jakościowo wyższym poziomie w stosunku do typologii starotestamentalnej.

Ze względu więc na teologicznie uzasadnioną jedność i nierozłączność sakramentów inicjacji, jako pełnego aktu zbawczego Boga wobec człowieka, należy starać się o uwydatnienie tej jedności w sytuacjach duszpasterskich, a zwłaszcza przy udzielaniu tych sakramentów dorosłym. Potwierdza to *Kodeks prawa kanonicznego*, który formułuje następujące zalecenie: „Jeśli tylko nie stoi na przeszkodzie poważna racja, dorosły przyjmujący chrzest powinien być zaraz bierzmowany i uczestniczyć w Eucharystii, przyjmując także Komunię świętą”⁶¹.

THE PASCHAL TRIPTYCH

Summary

The paper deals with a very important truth of theological unity of the three sacraments of Christian initiation. This principle is hardly observed in the contemporary pastoral practice, despite of the ancient tradition of the Church and the demands of the Vatican Council II. The proof held in this article begins with revealing theological underground of Baptism, Confirmation and Eucharist in order to show their complementary functions in delivering the complete effect of salvation. These three sacraments create a dynamic *continuum* within which God gives one a new kind of faith and new identity in Baptism, introduces by the Holy Spirit into the Mystery of Wisdom and Love of Christ and directs towards the Person of Christ Himself present in the Eucharist. Thus the eternal reality becomes available for the Church, though not yet in full dimension, but, as it is possible in the Eucharist, *in pignore*. For the above reasons the sacraments of initiation should be celebrated together, according to their theological premises and for the spiritual profit of the recipients.

⁶¹ *Kodeks prawa kanonicznego*, kan. 866.